

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Novæ Observationes Et Additiones Ad A. R. P. D. Bartholomæi Gavanti Congreg. Cleric. Regul. S. Pauli ac Sac. Rit. Congregat. Consultoris Commentaria In Rubricas Missalis Et Breviarii Romani

Adjectis Summorum Pontificum & Sac. Rit. Congreg. Decretis usque ad
præsens emanatis

Complectens III. & IV. Partem Commentariorum Gavanti in Rubricas
Missalis

Merati, Gaetano Maria

Augustæ Vindellicorum, 1740

VD18 10783695-002

De Natali Domini, & Festis sequentibus. III.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39964

tunc secunda Oratio erit de Feria Adventus, tertia autem *Deus, qui de B. M. V. &c.*

Si in Feriam II. aut aliam hujus hebdomadae incidat ipsum Festum S. Thomae, tunc sicut Officium, ita & Missa (etiam Conven-

tualis in Ecclesiis Cathedralibus, ac Collegiatis) sunt de Festo, cum commemoratione de currenti Feria illa Adventus, tam in Officio, quam in Missa, sumendo pro commemoratione Feriae Adventus, Orationem ex Dominica precedente.

Novae Observationes, & Additiones ad Gavanti

Tit. III. De Natali Domini & Festis sequentibus,

I. Gavanti, pag. 176. col. 1. n. 1. *Vigilia Nativitatis habetur, &c.* Hæc Vigilia celebratur cum jejunio, quod remotioribus antiquitatis testimoniis comprobari potest. D. enim Augustinus prædictum jejunium tanquam universale totius Ecclesiae proponit, & inter crimina, propter quæ Presbyterum quendam suæ Diocesis depositione dignum judicavit, illud recenset, quod in Vigilia Natalis Domini non jejunasset: *Confessus est, die jejunii Natalis Domini, quod etiam Ecclesia Gippitana, sicut cetera, jejunabat, prandisse, & cenasse ego removendum ab Officio Presbyteri arbitratus sum.* Ita S. Pater *epist. 65. ad Xantippum Numidiae Primatem.* Nonnulla alia spectantia ad jejunium hujus Vigiliæ, tradit Græcolas *lib. 2. cap. 13. in comment. ad Breviarium Romanum.*

De Ritu celebrandi Officium hujus diei, & legendi ad Primam Martyrologium cum majori quàm aliis sollemnitate, sermonem habebimus cum nostro Auctore in *tom. 2. sui thesauri sect. 6. cap. 4.*

Ad Missam verò hujus Vigiliæ quod attinet, hæc eò magis peculiaris censeretur debet, quod in nulla ex tribus Festi Nativitatis Missis comprehenditur, estque ab officio, & Missa noctis Natalis sejuncta; atque in omnibus Sacramentariis, etiam Gelasii, statutum est, eam ad Nonam celebrandam esse: *In Vigiliis Natalis Domini ad Nonam, velut minorum jejuniorum diebus.* Lanfrancus *statut. cap. 1. sect. 2. præscribit, ut Mis-*

sa hæc cum sollemnitate post Sextam celebratur, Diacono Dalmaticam, Subdiacono Tunicam, Cantoribus cappam gestantibus. Graduale verò in albis canatur, atque præterea lumina, & incensum ad Altare adhibeantur, & majores Campanæ pulsentur. In quibusdam Ecclesiis generalis absolutio ante Missam dabatur, quemadmodum fieri contingit Feria 5. majoris hebdomadae in Cathedralibus, cum penitentes reconciliantur. In aliis verò Ecclesiis plures Prophetias, & quinque aliquando legebantur, nisi Sabbato Quatuor Temporum, vel Sabbato Sancto, & Vigilia Pentecostes ante Festum Benedictionem. In Ecclesia Mediolanensi adhuc perseverat consuetudo legendi hæc Missa quatuor Lectiones ex veteri Testamento, & canendi totidem Graduales, quos Psalmellos vocant, & Collectas ante Epistolam, & Evangelium; atque prior ex illis quatuor primis Lectionibus, est illa ex *Genesi cap. 15.* qua Messias Abrahamo promissus est; altera ex libro *Judicum cap. 13.* Manè scilicet Oratio; tertia ex libro *1. Regum cap. 1.* quarta ex *Isaia cap. 7.* *Adjuvit Dominus loqui ad Achaz.* Prædictæ autem Lectiones per extensam habentur in Missali Ambrosiano, impresso Mediolani Typis Vincentii Sabbii Anno 1594.

In nostris autem Ecclesiis, & hisce temporibus, Missa (si Vigilia Nativitatis Domini veniat extra Dominicam) dicitur hæc die uti describitur in Missali, & uti in oratione proprio de tempore, sine Gloria, & Credo, & tunc

nunc omittitur post Graduale *Alleluja* cum sequenti *Y*. Dicitur quoque tunc non nisi unica Oratio; Præfatio communis; in fine *Benedicamus Domino*, & Evangelium S. Johannis; color violaceus. Missa Conventualis verò hujus diei, cantari debet, ut inquit, post Nonam. Duplex quodcumque, etiam Patroni, & Titularis Ecclesiæ, vel Dedicacionis ejusdem; in hac Vigilia occurrens, transferendum est juxta Rubricam Generalem decimam Breviarii n. 1. Prohibentur quoque hodie Missæ Votivæ privatæ, etiam de *Requiem*, quantumvis præfens sit corpus, juxta Decretum editum die 28. Augusti 1627. datum in nostro Indice sub n. 217.

Cantata Nona terminatur tempus Adventus, & cessat *Y. Angelus Domini*, cum Collecta: *Gratiam tuam quasumus, &c.* & illi alia: *Deus, qui de B. M. V. &c.* respectivè in Officio, & Missa substituitur.

Noster Castaldus in *praxi Ceremoniarum* lib. 3. *tit. 1. cap. 5.* accuratè describit, quæ in Palatio Apostolico, tum alibi observanda, ac præparanda sunt hac die, omnesque ejus ceremonias, præsertim verò in decantanda Prima, & cæteris Horis minoribus.

II. Gavant. pag. 176. col. 1. n. 1. Si Vigilia Nativitatis Domini venerit in Dominica, &c. Si hæc Vigilia venerit in Dominicam quartam Adventus, Missa dicitur de Vigilia, & quidem eadem, quæ aliàs, nempe *Hodie factus*, &c. at cum commemoratione Dominica quarta Adventus; ob quam tunc in tali Missa Vigiliæ dicitur quoque *Credo*, uti dicitur tradit Gavantus hic, cui ad stipulantur omnes Directores in suis Calendariis; non dicitur tamen *Gloria in excelsis, &c.* Post Graduale dicitur *Alleluja, Alleluja* cum *Y.* seq. sed non dicitur tertia Oratio: dicitur Præfatio communis, & in fine *Benedicamus Domino*, ac Evangelium S. Johannis, &c. non verò de Dominica occurrente, quia, ut ait Gavantus, lectum jam fuit Sabbato præcedente, nec hodie fuit lectum ad Mantu-

num, ut addit Bauldry. Dominicæ commemorationem, ex quo hac die occurrit Vigilia Nativitatis, discretè præscribit Rubrica Missalis, unde satis mirari non possumus, doctissimum Grancolas *cit. loc. cap. 13.* affirmare potuisse, nullam in eo casu Dominicæ debere fieri commemorationem, quod profectò inconsideratè scriptum est.

III. Gavant. pag. 176. col. 1. n. 1. Missa cantanda erit post Tertiam, &c. Missa Sollemnis, seu Conventualis in prædicto casu, ut optimè notat Gavantus, cantanda erit post Tertiam, & post aspersionem aquæ benedictæ, & Ministri ad prædictam Missam Sollemnem, in casu quo Vigilia Nativitatis Domini occurrat in Dominica, utentur Dalmatica, & Tunicella, ut tradit Castaldus *loc. cit. n. 2.* & post eum Bauldry *part. 4. cap. 2.* Missa siquidem non est de Dominica, sed de Vigilia Nativitatis, in qua non adhibentur Planeta plieata, ut supra nos quoque innuimus.

IV. Gavant. pag. 176. col. 2. n. 2. *Habet certum diem non mobilem, &c.* Cur Christi Natalis dies immobilis, certusque sit, non verò Paschæ, &c. tradit Augustinus *epist. 55. aliàs 119. c. 1. & 2.* ubi ait: *Diem Natalem Domini non in Sacramento celebrari, sed tantum in memoriam revocari, quod natus sit; at per hoc nihil opus erat, nisi revolutum Annæ diem, quo ipsa res acta est, Festa devotione signari. Sacramentum est autem in aliqua celebratione, cum rei gesta commemoratio ita sit, ut aliquid etiam significari intelligatur; eoque modo agimus Pascha, ut non solum in memoriam, quod gestum est, revocemus, id est, quod mortuus est Christus, & resurrexit, sed etiam cætera, quæ circa ea adstantur ad Sacramenti significationem, non omittamus; hæc autem innuntur hic à Gavanto.*

Cæterùm, quamvis inter majores Ecclesiæ sollempnitates primum ante cæteras locum sibi vindicet Natalis Domini, si Pascha, & Pentecosten excipias, difficile tamen est affirmare, quo præcipuè tempore Festum istud

tam sollempne institutum fuerit. S. Augustinus de Festis agens *epist. 54. alias 118. cap. 1.* recenset ea Festa, quæ ætate sua per univèrsam Orbem servabantur, & quæ ab Apostolis instituta eredebantur, & inter ea nominat Passionem, Resurrectionem, Ascensionemque Domini, nec non Descensum Spiritus Sancti, quæ sunt Mysteria, quorum Apostoli testes fuerunt, nihil verò habet de hoc Festo Natalis Domini hoc loco; non quia ea tempestate non coleretur ab omnibus, sed fortasse, quia cæteris aliis sollempnitatibus quoad vetustatem cedebat, vel quia non ab omnibus Ecclesiis eodem die peragebatur; nam de tali Festivitate idem S. Pater mentionem facit, ut mox vidimus, in alia supracitata epistola.

Sed quo præcisè tempore Festum Natalis Christi celebrari cœperit, iterum dico, incertum omnino est, Clementis Alexandrini ætate, ideoque Seculo secundo labente, vel nondum colebatur tale Festum, vel saltem peculiari diei affixum non fuisse, saltem in Ægypto, ubi vivebat, & in Provinciis vicinis, deducit eruditissimus Franciscus Pagi in Vita S. Julii Pontificis circa medium Seculi IV. Certum tamen est, prisca Ecclesiæ temporibus, & post Clementem Alexandrinum Festum Epiphaniæ idem fuisse, ac Festum Natalis Christi, & Epiphaniam non solum Adventum Magorum, quibus sese conspiciendum præbuit, sed etiam Christi Natalem, & Christi Baptismum signasse, ut demonstrat Dionysius Gothofredus ex SS. PP. in *Commentario legis V. Theodosii junioris de spectaculis Anno 425. data.* Festum autem Epiphaniæ celebrabatur tam in Oriente, quam in Occidente, die VI. Januarii. De Occidente testatur Ammianus Marcellinus *Scriptor Gentilis lib. 21. cap. 2.* De Oriente verò testantur Epiphanius *lib. 3.* & Cassianus *Collat. lib. 10. cap. 2.*

Ex D. autem Johanne Chrysofomo in *serm.*

35. de Christi Nativitate, qui extat *tom. 5. epist. operum pag. mibi 466.* discretè colligitur, ante decem Annos jam idem Festum Natalis Domini seorsim ab Epiphania, die XXV. Decembris celebrari cœpium fuisse, Prædictum Sermonem, pronuntiavit S. Johannes Chrysofomus, quando nondum erat Episcopus, sed tantum Presbyter Antiochenæ Ecclesiæ, ut ostendit Combefisius in notis ad Johannem Nicæni epistolam de die Natali; sed sive Orationem dixerit Antiochie, sive Constantinopoli, vix decennium præterisse docet, ex quo Natalis Domini dies Festus cognosceretur: *Et quidem, inquit, nondum decimus Annus est, ex quo hic ipse dies manifestè nobis innormit.* Pergit deinde narrare, ex Ecclesia Occidentis, in qua Natalis diei antiqua traditio erat, in Orientem ita ejus celebritatem rediisse, ut non omnibus statim arrideret, Dominum Mense Decembri natum esse: *Hic dies cum ab Exordio, qui in Occidente habitant, cognitus fuerit, nusquam nos demum non ante multos Annos transmissus.* Subnectit postea, inter Doctos dissensionem fuisse circa hanc rem, aliis eam tanquam rem novam improbantibus, aliis verò tanquam antiquitati etiam Orientalium consuetudinem, sed jam diu antiquatam, accipiendam, & restituendam contententibus. Non me latet, Gretserum ad *cap. 8. Codici* negare hunc sermonem esse S. Chrysofomi, verum eidem validis rationum momentis eum adjudicant Casaubonus *Exercit. 2. in Baronium* & Combefisius *loc. supracit.* Videri potest Zaccagnius in *præfat. tom. 1. ad Collectionem Monumentorum veterum Ecclesiæ Græcæ, & Latine num. 33.* ubi existimat, verba S. Chrysofomi mox relata intelligenda esse de Antiocheni Patriarchatus Ecclesiis, in quibus, Ægyptiorum more, una eademque die, Epiphaniæ, & Nativitatis Festum antiquitus agebatur. Hinc etiam optime inferri potest, quòd Ecclesia Antiochena prima fuerit inter Orientales, quæ duo Festa ista distinxerit, & Natalis Festum die XXV. Decembris

Decemberis celebrare ceperit, qui mos etiam Constantinopoli inuictus fuit, ut infra patebit, operam dante eodem S. Johanne Chrysostomo, præsertim Sermone primo in Pentecosten, quem ibidem habuit, & qui tom. 5. ejus operum extat sub n. 33. in quo ait, Festum Natiuitatis Domini à longo tempore, atque ex valde antiqua traditione in Occidente XXVI. Decembris celebratum esse.

Talem autem variationem circa Festi Natalis celebritatem in Oriente contigisse opinor, quia, ut Johannes Archiepiscopus Nicæzus in *epist. de die Natali*, quæ extat tom. 2. Auctarii Bibliothecæ PP. pag. 311. & quam Combefisius ex Græco transtulit, & annotationibus illustravit, narrat, Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus, ad Julium Pontificem literas dedit, quibus monebat, impossibile esse, ut in Epiphaniæ sollempnitate triplicis sollempnitatis memoria, in sacris, ac inter se distantibus locis, perageretur, inter quas celebritates, cum Natalis Domini esset, ex Jacobi fratris Domini siue traditione, siue permissione, accidit ut Romæ opinione re discussa, & diligenti supputatione adhibita, Natalis Domini, in verum diem XXV. Decembris incidere constaret: *Inque hunc modum, inquit, Julius Romanus Patriarcha Mensis Febraurium, atque Romanorum composuit, à quo tempore capit Romana Ecclesia læti gaudii celebrare Natalem Salvatoris sicut 25. Decembris, tradiditque celebrandam ceteris Ecclesiis.* Hinc addit, D. Basilium in suis moralibus signasse Salvatoris Natalem diem XXV. Decembris, & Gregorio Nazianzeno in mandatis dedisse in Synodo Constantinopolitana, promulgari, ac celebrari XXV. Decembris, quamquam quidam non assenserint. Tandem sub Arcadio, & Honorio, dum hic Byzantium aliquando accederet, cooperante S. Johanne Chrysostomo, & ex Cypro accersito S. Epiphanio, definitum quoque in Oriente esse, ut eadem die XXV. Decembris Natalis Domini celebra-

retur, quibus assensum & reliqui deinceps Patriarchæ dederint. Verum prædicta institutio de divisione utriusque præfatæ celebritatis ab omnibus Orientalibus profectò tunc recepta non fuit; nam Abulpharagius in *Historia Dynastiarum pag. 94.* mentionem facit Epistolæ Anno 551. à Justiniano Imperatore ad Episcopos scriptæ, in qua hæc habentur: *Anno 25. Imperii sui ad omnes ubique Episcopos scripsit, ut Festum Natalis celebrarent 25. Canini (Decembris scilicet nostri) & Epiphaniam sexto Canoni posterioris (videlicet Mense Januarii) disloque ejus paruerunt, exceptis Armenis; illi siquidem morem priorem retinuerunt, quo utrumque Festum eadem die celebrant; Armeni tamen (ut notat Franciscus Pagius ad calcem Vitæ S. Julii Papæ) qui Justiniani Imperatoris Decreto parere renuerunt, jam indetempore Gregorii illuminatoris circa Constantini Magni tempora Fidem Christianam receperant, sed Anno 536. se ab Ecclesia abstraxerant, & Hæresim Eutychianam profitebantur.*

Superius autem dicta omnia, ut adnotat mox citat. Franciscus Pagius in eadem Vita S. Julii Romani Pontificis, consona sunt cum iis, quæ habet Gregorius Nyssenus Episcopus initio Orationis funebris in S. Basilium fratrem; ex iis enim, quæ ibidem asserit, deducitur discretio Festiuitatis Epiphaniæ à Festo Natalis Domini, etiam in Cappadocia; eundemque morem de celebratione Natalis, & Epiphaniæ in Ecclesia sua obtinuisse asseruit D. Gregorius Nazianzenus in Oratione 39. quæ est in Epiphaniam, in qua Natiuitatis Domini, & Magorum adorationis Festiuitatem ab Epiphaniæ Festo diuersam fuisse discretè assernat.

Ex suprâ adnotatis infertur, Julio Papæ adscribi non posse hujus sollempnitatis institutionem, cum eo antiquior fuerit; sed tantum dicto Pontifici tribui posse, quòd in Ecclesia Occidentali, & etiam Orientali,

alis

talis Festivitas die XXV. Decembris inceperit celebrari, ut Florentinus in notis ad Martyrologium Hieronymianum diffusè ostendit *Exercit. 2.* Romana autem Ecclesia certius Natalem Jesu Christi diem rescire potuit, eaque de re ceteras Ecclesias docere; ex eo quòd Natalis Domini dies ineunte censu ab Augusto per Quirinum in Judæa instituto evenerit; atque ista, magna cura Romæ servata fuerint: atque hinc est, cur Romæ, quis fuerit Natalis Jesu Christi dies, melius quàm alibi resciri potuerit, atque cur primùm ibi Festum istud fuerit celebratum, quæ, & alia nonnulla innuuntur pariter à S. Johanne Chrysostomo *serm. 75. supracit.*

Lubet subnectere id, quod tradit Pagius *loc. cit.* nimirum quòd quamvis Combelius laudatus scribat, Jo. Episcopi Nicæni Epistolam de die Natali novam esse, & fabulis plenam: quiddid tamen de hac re sit, nihilominus, quæ ex ea superius relata sunt, fabulis profectò non sunt accensenda, cum reperiantur confirmata auctoritatibus SS. PP. Gregorii Nysseni, & Nazianzeni, necnon S. Chrysostomi. Alia, quæ spectant ad originem, & institutionem hujus Festi, videri possunt apud Thomassinum de Festis *lib. 2. cap. 6.* Baillet *tom. 2. in hunc diem.* Grancolas Commentario Historico in Breviarium Romanum *lib. 2. cap. 14.* Franciscum Pagium, & Florentinum *loc. supra cit.* & Tillemontium *n. 1.*

V. Gavant, pag. 177. col. 1. n. 3. *Tres Missæ celebrantur ex Decreto, &c.* S. Telesphoro, qui Anno 126. Thronum Apostolicum conscendit, tribuitur institutio Missæ, quæ in nocte Nativitatis Domini ubique celebratur, ejusque Decretam refert Gratianus *in cap. Noctæ sanctæ de Consecr. dist. 1.* Verùm Epistola Decretalis Telesphori, ex qua Gratianus Canonem exceperit, supposititis profectò est, cum sit ex numero illarum, quæ à Pseudo-Ilidoro confarcinatae fuerunt, de quibus superius jam disseruimus; præterea talem Epistolam supposititiam esse,

evincitur etiam ex eo, quòd pervigilium & pernoctatio, & ipsa Festivitas Nativitatis multis Annis post Telesphorum stata die coli cœperunt, nimirum sub Julio I. ut supra ostendimus. Deinde Epistola illa, quæ dicitur scripta ad omnes Episcopos, incipit cum verbis Damasi Papæ: *Epistola ad Iliricos: Credimus S. Fidem vestram in Apostolorum eruditione laudatam.* Denique habet plura alia testimonia ex Damasi Epistola, item ex Psalmis 25. 36. & 51. verborum S. Hieronymi. Trium autem Missarum usus in hac die, à Romana Ecclesia ortum dixisse, testatur D. Gregorius, qui ait, se abbreviare sermonem suum in hoc Festo propter hæc tres Missas, quæ multum temporis infumebant, *quia hodie ter Missarum sollemnitas celebratur sumus.* Ad primam Missam, quæ nocte celebratur, sermo haberi videtur; fortasse etiam in aliis Missis habetur concio. Sunt qui opinantur, festum duas Missas plerumque celebratas fuisse in cunctis sollemnioribus Festis, primam nocturno tempore post Matutinum, secundam verò diurnam post Tertiam. Tertiam vero Missam hac die Romæ extra ordinem ob tantummodò celebratam esse, quòd in Urbe haberetur Ecclesia S. Anastasie, cuius festum in eundem diem Natalis incidit, & ne intermitterentur Stationes ordinariæ in sollemnitatibus in Ecclesia D. Petri; præsertim in hac sollemnitate ibant ad unam celebratam Missam in Ecclesia S. Anastasie, inter nocturnam, & diurnam Missam, circa tempus Auroræ. Hanc esse trium istarum Missarum originem censent nonnulli, inter quos recentissimè Grancolas *loc. supra cit. cap. 14. de Nativitate Festo*, qui insuper refert ibidem usum iterandi Sacrificium in sollemnioribus Festis, & adstruit, quòd duæ in Gallia Missæ in Natali, aequè ac in omnibus aliis sollemnitatibus, celebrarentur, probari ex Gregorio Turonensi *de Gloria Martyrum cap. 52.* quarum una erat nocturna, altera verò diurna. Consuetudinem autem Romanam tres Missas celebrari

celebrandi in Festo Natalis, in Galliam, & ceteras Regiones adstruit investam esse, quo tempore Carolus Magnus Ordinem Romanum recipi iussit, ac tandem migravit ad Presbyteros etiam, qui Missas privatas celebrant. Triam Missarum privatarum mos hac die habetur apud Petrum Ven. Abbatem Cluniacensem, qui eas celebrari præcipit in Sacello Infirmorum pro Infirmis, *Statut.* 72.

In Ordinibus Romanis adnotatum reperitur, quod Papa tres prædictas Missas celebraret ad tres diversas Stationes, primam ad S. Mariam Majorem, secundam ad S. Anastasiam, tertiam ad S. Petrum. In Ordine Romano Canonici Benedicti, Papa in hac die tribus Missis oneratur: *tres Missæ per Davon dicuntur sive debent dici.* Alibi plerumque à diversis Sacerdotibus celebrantur, ab Episcopo una tantum, nimirum ultima, scilicet diurna, quæ ceteris sollempnior est. Joannes Abrincensis præscribit, ut prima Missa, nempe nocturna, ab Ecclesiæ Thesaurario, secunda, nempe summo mane, à Cantore, tertia verò ab Episcopo dicatur. In pluribus Ecclesiis secunda Missa, ne ad Altare quidem majus dicebatur, idque observatur, ad tradita per Grancolas supra, in Ecclesia Rhemeni, Turonensi, Viennensi, Lingonensi, & aliis.

VI. Gavant, pag. 177. col. 1. n. 4. *Ante Laudis prima Missa est dicenda, &c.* Cantata sollempniter Matutino, ut dicemus in tom. 2. lib. 6. cap. 5. antequàm cantentur Laudes, celebrari debet prima ex dictis tribus Missis sollempnibus, cujus hora in Sacram. S. Gregorii per Pamelium edito, præcisè signatur, quod sit media nox: *Media nocte Statio ad S. Mariam Majorem*; ita etiam signata est apud Rupertum, Durandum, aliosque Auctores hora mediæ noctis, unde nomen retinuit, mediæque noctis Missa appellata est. Non debet autem inchoari, sicut Romæ sit, nisi dato mediæ noctis signo, & nisi æquum mediæ noctis tempus advenierit. In hac prima Missa ab antiquo tempore cantatur *Uria in excelsis* sollempniter, & interim

Gavant. Rubr. Miss.

omnes campanæ, tam majores, quam minores, pulsari debent in signum lætitiæ. In libro inscripto: *Speculum Ecclesiæ* (cujus Auctor quidam Turonensis asseritur à Grancolas lib. 2. sui Comment. Historici in Breviarium Rom. cap. 14. sed talis liber reperitur inter opera Hugonis Victorini tom. 3.) pro certo affirmatur, inceptum fuisse cani *Gloria in excelsis* pro Missa diei Natalis, & Romæ dictum fuisse Græcè ad primam Missam, & ad secundam Latine, & à die Natalis invaluisse morem dicendi prædictum Hymnum in Missis sollempnibus.

Ad Symbolum, si Celebrans sit ad Altare (quod certè convenit) & velit sedere post *Et incarnatus est*, descendit de Altari ad infimum gradum illius, eo tempore, quo in Choro cantantur ea verba: *Descendit de cælis*, vel paulò antè, ita ut possit reperiri genuflexus, & quidem utroque genu ibidem, dum dicitur *Et incarnatus est, &c.* quo dicto vadit ad scamnum, ubi sedere possit. Si verò nolit sedere, satis erit, ut descendat ad secundum gradum, & ibi genuflectat, & deinde redeat iterum ad medium Altaris. Si verò reperiat sedens ante prædictum *Et* in hac Missa, & duabus aliis sollempnibus, ut etiam alibi diximus, semper genuflectere debet super infimo gradu in cornu Epistolæ, facie ad cornu Evangelii conversa, & quando canitur: *Et Homo factus est*, caput inclinat, id quod facere debet etiam quando flectit genua, ut mox diximus, vel super infimo, vel in secundo gradu Altaris. Secus est de Missis privatis, in his enim ad verba: *Incarnatus est*, etiam hac die, Celebrans non flectit utroque genu, sed uno tantum, more aliàs consueto, ut sic sit expeditior ad surgendum. Gavantus part. 1. tit. 17. Halden part. 2. tit. 12. §. Ex Decreto Telisphori.

Quoniam hoc loco mentio facta est de scamno, in quo sedere potest, si velit, Celebrans cum suis Ministris, dum cantantur in Choro Hymnus Angelicus, & Symbolum, lubet asserere sequentia Decreta, quæ in su-

Q 9 9 perio-

terioribus Titulis primæ Partis exhibere non potuimus, quia nondum ad nostram notitiam pervenerant, & idcirco etiam non nisi in Appendice Decretorum ea collocavimus.

Tam Celebrans, quam Assistentes, in Festivitatibus Sanctorum Titularium, in Vesperis, & Missa sollempni, sedere debent in scamno, & non in sede coriacea. S. R. C. die 31. Julii 1665. in *Reginaten. in Calabria.*

Celebrans in Missa sollempni, quando sedere debet, procedit ad preparatam sedem aperto capite, & ita regreditur ad Altare, &c. S. R. C. die 21. Martii 1676. in *Collen.*

VII. Gavant. pag. 177. col. 1. eod. n. 4. *Verum in prima Missa sollempni hausto diligentius Sanguine, &c.* Celebrans in prima Missa totum diligentius sumet sanguinem, post unum alterumve haustum parvam inclinando Calicem super Patenam, & ferè usque ad labium Calicis deducendo remanentes guttas, eas deinde sumendo. Curabit quoque, ut nihil maneat hærens extremitati labii Calicis, ubi sumpsit, unde labio superiori oris totum exactè absumere studeat; tum Patena Calicem, & palla Patenam tegens, ac super Corporale relinquens, dicat: *Quod ore sumpsimus, &c.* Deinde ministrante Diacono, vel Subdiacono ampullas, & infundente vinum, prout suo loco diximus, postea aquam, abluat digitos, quibus SS. Sacramentum tetigit, talisque ablutio fit non in Calice (saltem Celebrantis) sed in alio vase vitreo, vel argenteo, mundo tamen, ad hoc in Altari preparato, & à Sacrifica collocato; & interim dicit: *Corpus tuum Domine, &c.* abstersisque purificatorio digitis, prædictum vas palla coopertum poni debet in posteriori parte Altaris prope Corporale, juxta quod collocari poterit & purificatorium. Ulterius advertat Sacerdos, quòd non solum in prima, sed etiam in secunda Missa, quæ celebrantur in hoc Festo Nativitatis Domini, non debet fieri purificatio Calicis, ut statuit S. R. C. 15. Septembris 1702. in una Re-

gni Portugallie, quòd Decretum erat in nostro Indice sub num. 563. & hæc debet servari tam in Missis sollempnibus, quam in Privatis.

VIII. Gavant. pag. 177. col. 1. num. 4. *Subdia. omes deferat calicem, &c.* Subdiaconus post lotionem manuum Celebrantis, non extergat purificatorio Calicem, sed illum ad credentiam sine purificatorio, indeque alius Sacris initiatus eundem Calicem in Sacrificam deferat; ubi supposito Corporali in loco aliquo decenti, & clauso, servabitur usque ad secundam Missam sollempniter (seu privatam) celebrandam; in cujus initio, ut alibi, è Sacrifica deferri; & super prædicta credentia collocari poterit, siccata jam, ut creditur, quacumque vini consecrati species; sed tamen quia moraliter certum est, non posse sic allumi Sacrum Sanguinem, quin aliqua remaneant species, seu guttulae, quæ post aliquam moram ad fundum conveniunt, ut omnis cautela adhibeatur, & reverentia prædicto Calici præstetur, adhuc eidem Corporale, seu palla supponi debet, decenterque tractari, & à Ministro Sacro semper deferri. Idem servetur in secunda Missa; & hæc est praxis Urbis communior, & congruentior.

Post *De Missa est*, convenit, ut Fideles non discedant, sed assistant Laudibus mandicendis. Bauldry part. 4. cap. 2. num. 25. & 26.

Finica Missa, Celebrans cum Ministris Sacris descendit, & juxta morem cujuscuque Ecclesiæ, vel ad cornu Epistolæ, vel in Choro, si retro Altare collocatus sit, depositis Planeta, & Manipulo, accipit Phuriale album, adjutus ab iisdem Ministris, pergitque ad locum consuetum, ubi incipit ablutè, non præmissa Oratione Dominica: *Deus in adjutorium, &c.* & prosequitur Laudes de more, ut fusiùs explicabimus cum Gavanto tom. 2. sect. 4. cap. 2. num. 4.

IX. Secunda sollempnis Missa hujus diei inscribitur: *secunda Missa in Aurora*, nec dici debet, nisi sub lucis ortum, post Primam

in Choro cantatam, quæ ita tempestivè est decantanda, ut Missa hæc secunda sollempnis competenti tempore, hoc est in ipsa Aurora queat decantari. In Statutis Cartusianorum legitur, quòd Auroræ ortus expectandus est, ideoque dicenda erit ante Prænam, non verò postquam dictum est: *Jam lucis orto splendens*; in hac secunda Missa habetur commemoratio S. Anastasie, quæ tantum propria erat Urbis Romæ, & ad cæteras omnes Ecclesias non transit, nisi postquam Missale Romanum in omnibus inductum est. Amalarius lib. 1. scribit, quòd ævo suo pariter Romæ tantum, & in Ecclesia illius Sanctæ, observabantur Reliquiæ, dicebantur dux Orationes in secunda Missa, sed extra Ecclesiam propriam nulla fiebat illius Sanctæ commemoratio. Rupertus Abbas Tuitiensis de Divin. Offic. lib. 3. cap. 21. ubi agit de hac secunda Missa, ait: *Utraque Missa Statio ad S. Mariam esse debuit, sed causa intercurrit, ut ad Statim Anastasiam ageretur: videlicet passio eius, quæ Romanarum nobilissima Matronarum circumfusio igne, cremata ipso die Natalis Dominata est, &c.* quibus quidem verbis innuit rationem, cur fiat in hac secunda Missa præfata commemoratio, nimirum quia habebatur Statio in Ecclesia eidem S. Anastasie Sacra. Sed disertius reddit rationem Micrologus cap. 4. de numero Orationum in Missa, talis commemorationis, quæ Romæ tantum fiebat, dicendo: *In Nativitate Domini et Missam in mane, Romani Orationem de S. Anastasia adjiciunt, quis Stationem in Ecclesia ipsius Martyris ad eandem Missam agunt, & ut quæque in illa adjecione imitamur, licet non eandem adjecionis occasionem habere videamur.* Hæc Missalia MSS. ut refert Græcolas loc. cit. in quibus secunda hæc Missa tota est de S. Anastasia, cum commemoratione Nativitatis, quòd scilicet cursu temporis statutum sit, in hujus Sanctæ Ecclesie Missam propriam in ejus honorem celebrari; Præfatio est de Communi Virginum, quamvis Sancta non sit Virgo, fueritque Vidua, quan-

do martyrium subiit. Codex Ratol. In Missalibus tamen excusis non reperitur talis Missa propria, sed loco illius in omnibus legitur Missa de Nativitate Domini, cum commemoratione solùm prædictæ Sanctæ; de qua commemoratione sermonem etiam habuimus in Parte I. hujus Thesauri in Titulo de commemorationibus.

In prædicta secunda Missa hujus diei, tam sollempni, quam privata, ad Offertorium, velo de Calice deposito, hic parumper versus cornu epistolæ collocetur, sed non extra Corporale, ob rationem supra datam, sicque accepta Patena Hostiam Sacerdos offerat, quæ super illam reperitur. Facta oblatione, caveat Diaconus in Missa sollempni, & Sacerdos in Missa privata, ne purificatorio extergat Calicem, sed eum intra Corporale relinquens, leviter elevet, ac proinde vinum eidem cautè imponat, ne gutte aliquæ ad labia ipsius Calicis resiliant, quem deinde, nullatenus ab intus abstersum, more solito offert. Ad consecrationem porro hanc habere poterit intentionem, quòd scilicet velit consecrare totum, & solum illud, quod consecrabile reperitur in Calice. Quod etiam pro prima, & tertia Missa servare debet. Pro sumptione autem Sanguinis, & ablutione digitorum, observentur ea, quæ supra dicta sunt de prima Missa, hoc insuper addito, quòd præter, per eandem viam immergi in secunda, & tertia Missa, per quam sumptio facta est in prima.

X. Tertia Missa omnium sollempnissime, in ipsa die Nativitatis Domini, post Tertiam in choro decantatam, celebrari debet. In hac tertia Missa prædicta omnia observentur usque ad sumptionem Sacramenti inclusive, qua peracta sumat Sacerdos purificationem ordinariam, deinde ablutionem digitorum de vase argenteo vel vitreo immittat in Calicem, & sumat, ac denique faciat solitam in Calice digitorum ablutionem, & postquam extergat Calicem, etiam vas, in quo fuit ablu-

cio, purificatorio extergat. Omnes prædictæ tres Missæ dicuntur cum *Gloria*, & *Credo*, nec non cum *Præfatione*, & *Communicantes* *prop. de Nativit.* per totam Octavam. In prima Missa hujus Festi in Canone infra actionem dic. *Communicantes*, & *nostrum sacratissimam Celebrantes*, &c. etiam si de die celebretur; deinceps verò, tam die, quam per Octavam, esto forsan de nocte celebretur, dicitur: *Et diem sanctissimum*, &c.

XI. Huc usque de tribus Missis sollempnibus hujus diei sermonem habuimus; progredimur nunc ad aliqua adnotanda, quæ pertinent ad Missas privatas, quæ si successivè dicantur, nempe tres una post aliam, finita prima, & ita pariter secunda Missa, Minister se confert pro more ad sinistram plani partem, ac in ea genuflectit juxta solitum, ut respondeat Celebranti; ipse verò Celebrans ablutis (ut supra diximus de Missa sollempni) post Communionem digitis, ponit Hostiam super Patenam pro subsécuto alio Sacro, non extergendo Calicem, quem tamen adaptat, ut initio Missæ illum velo cooperiens, velatumque ponat super Corporeale extensum; dixi debere ponere Hostiam super Patenam, unde Sacrifica præparare debet in credentiis Altarium non solum aliquod Vas mundum vacuum pro ablutione digitorum Celebrantis in eo faciendâ, de qua supra, sed etiam super easdem Altarium credentias præparare duo alia vasa, unum pro vino, alterum pro aqua, ex quibus Minister possit in ampullas vinum & aquam pro Missis privatis infundere; denique ad quodlibet Altare hostiarum cum Hostiis, quæ usui talis Altaris sint satis, eò quòd inconveniens esse videatur, pro singulis Missis ad Sacrificiam recurrere, nisi fortè alio modo utrique dictæ inconvenientiæ consulatur.

Redeundo nunc ad Celebrantem, finito ultimo Evangelio S. Johannis, post primam, & secundam Missam, statim se recipit ad medium Altaris, & facta reverentia Cruci, accedit ad aperiendum librum, si non antea

reliquerit apertum, eoque aperto, redit ad medium Altaris, ubi rursus, ut antea, facit Cruci reverentiam, eaque facta, descendit in planum, & ibi secundam, aut tertiam Missam incipit, circa quas præter superius dicta nihil aliud hic venit observandum. Dubium tamen aliquod discutendum sese offert, cum enim fieri non possit, ut totus è Calice sanguis sumatur, sed aliqua remaneant semper species consecratae Calici adhaerentes, ut supra innuimus, quæ post aliquantulum temporis ad fundum convenient; hinc dubium, inquam, oritur, utrum Celebrans debeat genuflectere, quando transit ante Calicem continentem dictas stillas. Proponit hanc quæstionem Franciscus Magius in suo libro de *divino Officio & Choro discuss.* 3. pag. 101. 298. & fatetur se observasse, sicut reverè etiam hic genuflexionem omitti ferè ab omnibus; ipse verò omittendi causam non videt. Halden tamen loco *supra cit.* opinatur, in prædicto casu Celebrantem non debere genuflectere, sequens sententiam Gerlaci Vinitoris, quem prædicto loco citat, quam sententiam pariter tradit Bauldry *part. 4. cap. 1. num. 5.* & hæc quidem est praxis Urbis communior. Non me latet, hoc dubium propositum fuisse S. C. die 20. Julii 1686. in *Angelopolitana* ad nonum dubium, nimirum, utrum in tribus Missis Natalis Domini post sumptionem sanguinis, eundo, & redeundo in medium Altaris sit faciendâ genuflexio, & vestendo se Celebrans ad *Domini vobiscum*, vel ad dandam Benedictionem, num debeat renes vertere ad Altare, cum ut creditur species Vini non sint exsiccate in Calice? & Sacra Congregatio respondit: *Servantur Rubrica Missæ*; & datur hoc Decretum in nostro Indice sub num. 437. Similiter resolutum fuit per aliud Decretum, quod datur in nostro Indice sub num. 537. Cum autem Rubricæ non præscribant genuflexionem faciendam in hoc casu, sicut præscribunt faciendam esse genuflexionem Feria 5. in Cæna Domini,

minit, quando Sacerdos transit ante Sacramentum in Calice reservatum, & velo cooperatum, hinc crederem in nostro praedicto casu, cum Rubrica nihil praescribant, inherendo Decretis Sacrae Congregationis, non esse faciendam genuflexionem.

XII. Gavant. pag. 177. col. 1. num. 5. *Uti si ille jejunus per horas circiter sex.*) Optime monet Gavantus ex Francolino, celebratum primam Missam in sacra nocte, debere antecedenter esse jejunum per horas circiter sex, non quidem de necessitate praecipit, sed ex quadam congruentia tantum, cum absolute loquendo in nocte Nativitatis celebrare possit Sacerdos, qui paulo ante mediam noctis comedit. Illi autem, qui ex privilegio celebraturi sunt ante mediam noctem, observent omnia ea, quoad jejunium servandum ante, & post Missam illam, quae tradit Gavantus supra. Resumendo tamen sermonem de prima Missa celebrata post mediam noctem, cum *Can. ex parte, de Ceter. Missa* ab Innocentio III. graviter prohibetur, in Missa priori, quando plures dicuntur, sumere Calicis ablationem, & hoc ob reverentiam Sacramenti, nimirum ut aliae duae Missae sequentes a jejunio Sacerdos celebrantur; hinc fit, quod si in prima Missa sumatur etiam inadvertenter ablatio, aut per errorem aqua pro vino fuerit consecrata, & sumpta, quia frangitur jejunium naturale, alia Missa post hanc per se loquendo celebrari non potest; id docet etiam noster Gavantus *part. 3. tit. 9. ad numerum IV. ejus Rubrica.*

XIII. Gavant. pag. 177. col. 2. n. 6. *Pes in nocte hac celebrari tres Missas privatas si non post mediam noctem, &c.*) Insinuat Gavantus sententiam, quam Franciscus Suarez probabilem, ac securam judicat, & quae docet, posse in nocte hac celebrari tres Missas privatas simul post mediam noctem, eo quod nullo jure id prohibetur, cui quidem

sententiae non abnuat Gavantus, si causa adfit majoris numeri Sacerdotum, minorisque numeri Altarium, & ejusmodi, si minus omnes commodè celebrare possint. Eandem sententiam plurimi DD. tradunt, quos refert Diana *part. 2. tract. 14. resol. 35. & part. 10. tract. 12. resol. 57.* docentes, posse quemvis Sacerdotem tres Missas celebrare ante Auroram in sacra nocte Nativitatis Domini; imò Gerlacus Vinitor *tract. 6. part. 2. num. 18.* non dubitat ita scribere, post Bauldry *part. 4. cap. 2. num. 32. communi omnium sententia qualibet hora post mediam noctem possunt celebrari tres Missae supra dictae* (nempe de Nativitate Domini) *privatis; hoc enim singulariter hac nocte tam gloriosa, Nativitate Christi illuminata, Sacerdotibus fidelibus concessum est,* ob rationem à Bauldry *loc. cit.* additam. Verùm Gavantus hic oppositam Francolini & aliorum sententiam appellat communiorem; unde mirari est, praedictos, Bauldry, & Vinitorem, recessisse ab hac sententia, quae communior à Gavanto appellabatur, quae quidem sententia ob iterata S. C. Decreta omnino certa reddita est; unde Piaculum est ab ea recedere.

Praedicta autem Decreta dictae Congregationis, in quibus prohibetur, in nocte Nativitatis Domini post primam Missam decantatam, & ante Auroram, successivè celebrare alias duas Missas; & in eis Sacram Communionem exhibere Fidelibus, rursus, & quod Sacerdotes non possint celebrare tres Missas in eadem nocte, emanarunt à S. R. C. 20. Aprilis 1641. in *Pisaurum*, & 7. Decemb. 1641. *Trium Missarum*, denique 22. Novemb. 1681. in *Lucana*, & dantur in nostro Indice sub *nn. 282. & 458. &c.* Et cum abusus iterum tam in Urbe, quam extra irrepere contra talia Decreta, iterum exacta observantia dictorum Decretorum à S. C. Visit. Ap. 7. Decembris 1702. inculcata fuit; & Edicto Eminentissimi Card. Vicarii 18. Decembris ejusdem Anni 1702. iterum strictè praecipit fuit in Urbe de mandato

Clementis XI. observantia talium Decretorum, cujus exemplar habetur in Bullario ejusdem Clementis XI. *part. 2. const. 1. §. 5.* quæ incipit Italicè: *Essendofi introdotta, &c.* & modo reperitur etiam in Bullario Romano editionis Luxemburgensis *tom. 3. part. 2. const. 5. pag. 245.* cui dispositioni inhærendo singulis annis in pervigilio Nativitatis Domini ab Eminentissimo Card. Vicario transmittuntur Schedæ ad omnes Urbis Ecclesias, prohibentes cuicumque Sacerdoti celebrationem Missæ ante Auroram.

XIV. Gavant. pag. 177. col. 2. eod. n. 6. *Non teneri Parochum ad tres Missas celebrandas, &c.* Neque Parochum, neque Cappellanum teneri in hac die ad tres Missas celebrandas, tenent cum Gavanto Bonacina *Disp. 4. quest. ultima part. 1. r. num. 10.* & Gobat. *trakt. 3. num. 186.* modò tamen absit scandalum, eò quòd dicere tres Missas eo die sit privilegium, non præceptum. Rectè tamen cum Gobat monet Sporer, Parochum debere observare morem suo loco receptum. Ita etiam nullum extat Ecclesiæ præceptum, pluresquàm unam eodem die Nativitatis audiendi Missam.

Hoc loco adnotare occurrit, quòd quamvis Parochus, qui plurium Ecclesiarum Rector est, possit secundùm Gobat *trakt. 3. num. 188.* probabiliter in hac die Natalis Domini in una quaque ex illis Ecclesiis celebrare tres Missas, nihilominus satius est, quòd talis Parochus unam tantùm Missam in singulis Ecclesiis, quibus præest, celebret, si tres habeat Ecclesias regendas. Si verò duas habeat Ecclesias, unam Missam dicere valeat in una, & duas in altera, ita ut trium Missarum numerum nunquam excedat, & hoc ex eo deducitur, quia facere plura sacra, quàm regulariter sit permissum, nisi in casu urgentis necessitatis, non licet; nulla autem in tali casu est necessitas, quòd in unaquaque Ecclesia Parochus tres Missas celebret, cum una, ut mox diximus, sufficiat, ergo, &c. *Bull. tom. 2. lit. P. n. 38. §. 1.*

Est etiam notandum, quòd Sacerdos, dum

privatè celebrat tres Missas in hac die, potest eas celebrare simul successivè, idest unam immediatè post aliam, vel etiam pro libito interpolatè, spatium aliquod temporis interponendo inter primam & secundam, atque inter secundam & tertiam, dummodo tamen non celebret primam ante Auroram, nec tertiam post meridiem. Bauldry *suprà n. 34.* Quando autem celebrat tres Missas hoc secundo modo, debet ipse Celebrans Calicem, in quo celebravit, post Communionem relinquere super Corporale, quod non plicet de more; & absoluta Missa in Sacristiam prædictum Calicem deferre, & ibi collocare super Corporale, vel pallam aliquam, in aliquo loco honesto; qui Calix si non fuerit omnino desiccatus, ut ordinariè loquendo hoc evenit, eodem ad sequentem Missam debet uti prædictus Sacerdos, vel alius, cum deferendo ad Altare, & tunc, ante vini & aquæ infusionem pro consecratione faciendâ, talis Calix non est abstergendus.

Quòd si nulla in Ecclesia sit Sacristia, & Celebrans spatium temporis interponere velit inter celebrationem secundæ & tertiæ Missæ, ut mox dictum est, in tali casu, si cogatur relinquere Calicem super Altare, semper eidem Calici supponendum est Corporale, & honestè, ac decenter tractari debet, tam ibi, quàm alibi. *Bauld. sup. n. 35. & Bull. tom. 2. lit. T. n. 75.*

XV. Gavant. pag. 177. col. 2. eod. n. 6. *Qui unam tantùm facit, vel primam, vel tertiam, facere debet, & tertiam potius, &c.* Quenam dicenda sit Missa à Sacerdote, qui extrationabili causa nonnisi unam in hoc Festo resolvit celebrare? Respondet Gavantus, in dicto casu vel primam, vel tertiam celebrari debere, & potius tertiam, quàm primam; utpote quæ maxima est de die, habetque Orationem diei propriam, ac cum ipso Officio Divino convenientem. Alii autem apud La Croix *tom. 6. lib. 6. part. 2. n. 527.* censent, dicendam esse illam Missam ex tribus hujus Festi propriis, quæ temporè, quo celebratur,

beatur, est accommodata; adeoque si Sacerdos præfatus celebret in nocte, debet accipere primam Missam, si in Aurora, secundam, in pleno autem die tertiam. Quamcumque autem legat, debet in ea (inquit cirtus Auctor) facere commemorationem de S. Anastasia; verum hanc crediderim non esse faciendam, nisi celebretur in Aurora, & legatur secunda Missa. Rursus advertit idem Auctor, & quidem optimè, licitum non esse Sacerdoti, celebranti duas tantum Missas, loco tertie Sacram Communionem sumere, quia datur tantum potestas, seu privilegium triplicandi in hoc Festo Sacrificium: quo significatur Christum natum esse in salutem eorum, qui ante legem, qui sub lege, & qui in Evangelio, seu post legem existere, ut notat Honorius Augustodunensis Auctor Gemmæ Animæ citatus à Gavanto *suprà* n. 3.

Pro coronide nostrarum novarum Additionum, & Observationum super hoc Festo, nihil aliud advertendum superest, nisi quòd infra Octavam hujus Festi Nativitatis Domini, non possunt dici Missæ Votivæ, neque Defunctorum, juxta recentissimum S. R. C. Decretum editum 25. Septembris 1706. & datum in nostro Indice sub n. 603. & 628. in quo præterea additur, quòd in Missis Votivis sollempnibus pro re gravi, infra eandem Octavam celebrandis, dicenda est Præfatio juxta Rubricam Generalem tit. 12. n. 4. de qua re sermonem pariter habuimus in parte 1. sub titulo de Missis Votivis §. 10. de Præfationibus, & in sequenti Missæ Votivæ partibus, ubi resolvimus cum Jo. Baptista Pitono in Collect. d. c. ad Savonariæ pag. 427. contra Pisart, quòd in Missis Votivis sollempnibus propria Præfationem habeat, & infra eandem Octavam occurrentibus, debeat dici Præfatio propria earundem Missarum; quæ tamen non excludunt, tanto admittunt Communicantes de Nativitate.

XVI. Gavant, pag. 177. col. 2. num. 7. in Festo S. Stephani, quò ille obiit, &c.) De hoc Festo S. Stephani pereruditè tractant Baillet *num. 3. in hanc diem*, Thomassinus de diebus

Festorum celebrat. lib. 2. cap. 9. Baronius in notis Martyrologii ad hunc diem, & Grancolas in suo Comment. historico in Breviarium Romanum lib. 2. cap. 17. qui optimè notat, & eruit ex aliis Scriptoribus, S. Stephanum fuisse primum de Sanctis, cui Festum in Ecclesia consecratum fuit, quoniam hic cultus incepit à Martyribus, inter quos hic primum locum sibi vindicat; & paulò post Ascensionem Domini martyrii palmam est assecutus. Sed quoniam ignorabatur præcisa dies mortis ejus, etiam Hierosolymæ, ubi martyrium subiit, prius in Ecclesiis Orientalibus, & deinde in Occidentalibus ejus Festum celebrari cepit post diem Natalem J. C. Quoniam verò, ut suprà diximus, Festum Nativ. J. C. celebrabatur in aliquibus Orientis Ecclesiis sexta die Januarii, unà cum Festo Epiphaniæ, septima die ejusdem mensis occurrebat apud easdem Ecclesias celebritas S. Stephani Protomartyris, quod quidem Festum postea die 26. Decembris celebratum est, quando nimirum Nativitati J. C. dies 25. Decembris assignata fuit in Oriente, ad Ecclesiæ Occidentalis exemplum, ut suprà innuimus; & hæc dies 26. Decembris remansit, quia etiam dies hæc erat illa, qua Reliquiæ ejus, inventæ die 19. Decembris, à Caphagarmal, ubi inventæ fuerant, Hierosolymam translatae fuerunt sollempniter in Ecclesiam Sion, quæ antiquior erat in prædicta Urbe. Caphagarmal autem erat locus, ubi Gamaliel Corpus S. Stephani sepeliri jussit, ibique jacuerat usque ad Annam 415. Narratio Reliquiarum S. Stephani, à Presbytero Luciano conscripta, signat expressè diem 26. Decembris, qua Hierosolymam fuere translata, non verò 3. Augusti, qua die celebratur Romæ Festum eandem Reliquiarum inventiois; sed forsitan, ut ait Grancolas, translatio aliquarum Reliquiarum S. Stephani ea die facta Romæ, inventiois nomine insignita est. Utrum autem S. Stephani cultus in Occidente ante suarum Reliquiarum translationem invaluerit, inter ignorata reponit laudatus Grancolas, cum

nulla in scriptis PP. reperitur mentio, nisi forte apud S. Augustinum *serm. 322*, qui antiquissimam in Anconæ Urbe Ecclesiam memorat S. Stephani titulo dedicatam, quæ ipso Apostolorum tempore edificata credebatur, occasione unius ex illis lapidibus, quibus S. Protomartyr obrutus fuit, & quem Fidelis quidam, qui ad ejus martyrium aderat, Anconam detulit, juxta publicam illius Urbis traditionem. Allegantur etiam alii sermones *D. Augustini*, de quibus cultus S. Stephano tributus eruitur; sed de sermonibus ejusmodi *D. Augustino* attributis, legantur ea, quæ tradit Thomassinus *loc. supracit. n. 5*, qui tamen *n. 10*, non inficiatur, cultum *D. Stephano* præstitum, à Palæstina in Africam primum migrasse, & deinde in reliquis Occidentis Provincias cum Stephani Liplanis penetrasse, & idcirco tot sacras Stephani Aedes constructas fuisse.

XVII. Gavant. pag. 177. col. 2. num. 8. *Festum S. Johannis, &c.*) S. Johannem Evangelistam colit Ecclesia, ait Thomassinus *loc. cit. n. 11*, eo fortasse die, quo mortem oppetit; eum vita functum fuisse, & quidem Ephesi, ubi Ecclesiam administraverat, & Aliam omnem Minorem, dubitandi locus non relinquitur. De tali obitu Polycrates Ephelinus Episcopus certior fecit Victorem Romanum Pontificem, literis ad ipsum datis, ut tradit Eusebius *lib. 3. cap. 25*. necnon Tertullianus, qui *lib. de Anima* ait: *Obiit & Johannes, quem in Adventum Domini remansurum frustra spes erat*. Mentionem pariter facit Chrysostomus *homilia 26. in epist. ad Hebræos* Sepulcri, & Reliquiarum S. Johannis. Hieronymus quoque *lib. de Scriptur. Eccles.* adstruit, præfatum Apostolum Ephesi occubuisse, & in tumulum prope Civitatem illatum fuisse. Plura Oecumenica Synodi Ephesinæ loca hæc confirmant, & cultum illi tributum asseverant. Non ergo audiendi sunt, qui Johannem vel nondum obiisse, vel statim post mortem resurrexisse contendunt,

Solam igitur superest dubium super tempore, & præciso die, quo Johannes è vivo excessit. Græci ejus obitum colunt die 25. Septembris, & historia Passionis ejusdem S. Johannis relata à Florentino, quam nihil facit Tillemontius, asserit, ipsum obiisse in Dominica Paschæ, ut colligit idem Tillemontius, quamquam Florentinus per Dominicam Resurrectionis, quæ in illa historia legitur, non velit intelligi ipsum Paschæ diem, sed aliquam ex cæteris Dominicis; dies enim Dominica ab antiquis Scriptoribus dies Resurrectionis appellari consueverat. Veror tamen, ut Florentini observatio locum habeat in historia illa, nam quamvis Dominica quælibet dici possit Resurrectionis dies, nescio tamen, an usquam ab antiquis dicta fuerit *Dominica ipsa Resurrectionis*, quemadmodum in historia prædicta appellatur Dominica, qua Johannes è vivis excessit; dicitur enim: *Dominica Resurrectionis nea venit ad me*. In Fastis Comneni Johannis celebratur octavo Maji diei assignatur. Ecclesia tandem Ephesina sollempnitatem S. Johannis celebrasse videtur postremis Junii diebus; hæc enim leguntur in Concilio Ephesino panegyricæ Orationes, quarum titulus refert, dictas fuisse in die Festo S. Johannis. Per hæc Synodus Ephesina desinente Junio mense celebrata est; ex hoc autem nonnulli inferunt, tunc temporis Festum S. Johannis Evangelistæ unà cum Festo S. Johannis Baptiste die 24. Junii fuisse celebratum; quod tamen mera est conjectura, quæ rejici potius, quam probari meretur. Venio nunc ad Ecclesiam Latinam, quæ cum S. Johannis sollempnitatem suis Fastis adscripsit, eam diei vigesima septima Decembris alligavit; notatur enim ea in Martyrologiis S. Hieronymi, ac Bedæ, Adonis, & Ufuardi (quamquam in antiquissimis codicibus MSS, non Natalis Sancti Johannis, sed ejus assumptio memoretur, quod eorum opinioni favere potest, qui Johannem resurrexisse contendunt.) In Calendario etiam Frontonis, & vetustiori Romano à Martene edito

edito tom. 4. *Ancedot.* & in Regula Chrodogangi Metensis Episcopi Anno 783. Festum S. Johannis eidem diei assignatur. Ecclesia eorum Græca olim hujusmodi Festum celebrasse videtur post Natalem Domini cum Ecclesia Latina, siquidem Gregorius Nyssenus in Oratione funebri S. Basilii asserit, in Ecclesia sua post Festum Natalis Domini Festa SS. Stephani, Petri, Jacobi, Johannis, & Pauli, & Basilii celebrata fuisse. Ibi sex dies festi Natalem Domini subsequabantur, & idcirco hæc hebdomada feriata erat. Ad imitationem igitur Orientalium Latini quoque Festo Natalis tot alia Sanctorum Festa addidere. Quod ait Gregorius Nyssenus, Festum S. Jacobi celebratum fuisse post Natalem Domini, id pariter observatum legitur apud quasdam Occidentis Ecclesias, præsertim Gallicanas, in quarum veteri Sacramentario tam à Thomaſio, quam à Mabillonio evulgato, ambo fratres, Johannes, ac Jacobus, uno eodemque die coluntur, nempe 27. Decembris; illud porro observatione dignum existimo, quod in Officio Missæ, quæ in prædicto Sacramentario legitur, uterque frater tanquam Martyr celebratur, certissimum tamen est, Johannem sicam mortem obiisse. Circa autem Festum S. Jacobi fratris Johannis, puto ab Auctore illius Sacramentarii erratum esse, cum illud Festo S. Johannis adjunxit: in vetustissimis enim MSS. codicibus non fit mentio Natalis S. Jacobi fratris Johannis Evangelistæ, sed ordinationis S. Jacobi fratris Domini. Martyrologium Florentini, omnium quotquot edita sunt vetustissimum, hæc habet -- Sexto Kalendas Januariæ assumptionis S. Johannis Evangelistæ apud Ephesum, & ordinatio S. Jacobi Apostoli fratris Domini, qui ab Apostolis primus ex Judæis Hierosolymis est Episcopus ordinatus. In Martyrologio Corbejensi apud Duchærium in Spicileg. habetur: *Ordinatio Episcopatus S. Jacobi Apostoli fratris Domini.* Consonat vetustissimum Antverpiense, quod eisdem verbis memorat ordinationem S. Ja-

Gavant. Rybr. Miss.

cobi. Ex quibus manifestissimum est, non bene conjuncta fuisse Festa amborum fratrum, Johannis, & Jacobi, in Sacramentario Gallicano, cum alterius Jacobi non quidem Natale, sed ordinatio, seu Cathedra, qua primum Hierosolymorum Episcopus constitutus est, antiquitus celebraretur. Fortasse etiam de Jacobo fratre Domini intelligendum est, quod adstruit Nyssenus in Oratione laudata. In Calendario vetustissimo Bucheriano Seculi IV. quod denuo typis edidit Theodoricus Ruinart ad calcem Actorum Sanctorum Martyrum, nondum fit mentio S. Johannis. Habetur tamen in Carthagenensi paululum recentiori, à Mabillonio, & eodem Ruinarto edito, nisi quod manifestissimo scribæ errore legatur *S. Johannis Baptista*, cum legi debeat *Evangelista*; Johannis enim Baptista Festum in eodem Calendario octavo Kal. Julii reperitur. Ex his omnibus quamquam probabiliter affirmare possimus, S. Johannem Evangelistam obiisse in aliquo ex his diebus, quibus tum ab Ecclesia Græca, tum ab Ecclesia Latina coli consuevit, nil tamen certi statui posse credimus. Propter hæc nil mirum, si doctissimus Cardinalis Baroni, quamvis plura de Johannis obitu, & de cultu ejus Reliquiis præstito, habeat in notis ad Martyrologium Romanum, nullum tamen verbum de die ejusdem obitus faciat.

Ceterum in Missa hujus Festi juxta regulas communes deberet dici Præfatio propria Apostolorum, verum ob rationes à Gavanto adductas, & præsertim quia ita reperitur in antiquioribus Missalibus, dicitur *Præfatio de Nativitate Domini.*

XVIII. Gavant. pag. 177. col. 2. num. 9. *Festum Innocentium antiquius est Origene, &c.* Gavantus asserit, antiquissimum esse Festum SS. Innocentium, idque eruit ex quibusdam Homiliis Origeni tributis, præsertim verò ex tertia, ubi loquitur de martyrio Innocentium, eorumque Festo, tanquam antiquissimo, cum in Homilia illa legatur: *Bene SS.*

R r r

PP. 60-

PP. eorum memoriam celebrari mandaverunt sempiternam. Verum omnibus prædictas Homilias legentibus, non solum patet, eas non esse Origenis, sed non posse esse, nisi fœtus Auctoris alicujus Latini; sciant enim vaniloquiis, antithetis, verborum lutiis, synonymis, & allusionibus, quæ omnia aperte indicant Latinam linguam, qua ab initio compositæ fuere, ut tenet Græcolas *loc. cit. cap. 20.* necnon Thomassinus, tanquam supposititias reputans tales Homilias *loc. supra. n. 14.* Minus quoque probari potest, Infantes istos non solum habuisse Festum, sed etiam Octavam tempore S. Augustini, ex quo in catalogo suorum Sermonum per Possidium allato aliqui legantur hoc titulo inscripti: *De Octavis Infantium Tractatus duo.* Nomine enim Infantium ibi non alii veniunt, nisi recens regenerati per Baptismum, de quibus dicitur: *quasi modo geniti Infantes, &c.* qui vestem candidam per octo dies deferebant, die octavo, nempe Dominica post Pascha talem vestem deponebant, & ideo præfata Dominica ob dimissionem talium indumentorum candidorum, *Dominica in Albis* usque modo appellatur. Octava igitur illa non erat nisi Octava Paschatis, in qua vestes illæ albæ à novis Baptizatis (in Paschatis pervigilio ob signum lætitiæ deferri inceptæ) dimittebantur. Rursus nullus profecto prolatus fuit sermo à S. Augustino super Festo SS. Martyrum Innocentium; & qui ejusdem Sancti Doctoris nomine circumferuntur sermones de tali Festo, sunt procul dubio supposititii. Sanctus quippe Augustinus nullum verbum fecit de prædictis Infantibus, nisi in Instructione ad Catechumenos *l. 3. &* quod de iisdem dixit, nullam habet relationem ad Festum SS. Innocentium, sed occasione expositionis in Evangelium S. Matthæi, eorum tantum martyrium commemorat; Festum nullo modo indicat.

In Calendario Carthaginensi aliàs memorato de Innocentium Festo sermo brevis habetur his præcis verbis: *P. Kal. Jan. San*

clorum Infantium, quos Herodes occidit: ex quo inferri potest, hoc Festum non secus, ac illud S. Stephani, prius in Africa celebratum fuisse, unde Romam, & deinde in Galliam transierit. Habentur enim quatuor Festa Natalis in Regula Chrodogangi supra memorati *c. 74. in sollempnitatibus præcipuis, id est Natalis . . . In Sanctorum Festivitatibus, id est S. Stephani, S. 70. Evangelista, & in Festivitate Infantium.* Nonnullas, & quidem validas, subnectit rationes Græcolas *loc. cit.* quibus suadere conatur, hoc Festum in Africa incepisse, sicut Festum S. Stephani, & duo hæc Festa celebrari consuevisse post Natale. Præsertim verò, quia apud S. Fulgentium, qui circa Annum 530. mortuus est, reperitur post sermonem Nativitatis J. C. sermo S. Stephani primi Martyris, & deinde sermo de Epiphania, seu de morte Innocentium, & adoratione Magorum; sicut etiam, quia Prudentius panxit Hymnum de Innocentibus post Hymnum de Epiphania, perinde ac si cœpta esset fieri commemoratio de his Infantibus in Officio Epiphaniæ, à qua postea separati, ac Festo Nativitatis J. C. conjuncti fuerint. Hæc Græcolas; sed cum Prudentius, qui floruit Anno 390. præfatum Hymnum composuerit in honorem SS. Innocentium, conieci potest, ab illo usque tempore Ecclesiam prædictis Martyribus cultum præstitisse; & si non peculiare Festum, memoriam saltem aliquam in Festivitatibus, de iisdem Infantibus pro Christo occisis, exhibuisse.

XIX. Gayant, pag. 178. col. 1. cælo in 9. *Non admittit cantica lætitiæ, quia discerunt in Lumbis &c.* Hic Gayantus prædictam rationem ex Micrologo assignat, est hoc Festum non admittat cantica lætitiæ, ejusque Officium lugubre sit. Sed *tom. 2. sui Thesauri scilicet. 6. cap. 5. num. 3.* meliorem offert rationem, quam etiam assignat Durandus in *Rationali Divin. Offic. lib. 7. cap. 41. n. 11.* & ante eum Amalarius *lib. 1. de i. rorum Officiis cap. 41.* nimirum, quia compulset

hujus Officii conjungi nos vult animis devotum mulierum, quæ in morte innocentium doluerunt, & planxerunt. Laudatus Amalarius eodem lib. 4. de Divinis Officiis apud Græcolas cit. cap. 29. adstruit, Officium Innocentium ab origine sua nihil habuisse lugubres; sed hoc postea inventum fuisse in aliquibus tantum secularium Ecclesiis; in Monasteriis vero semper dictum fuisse *Gloria in excelsis* ad Missam, & *Te Deum* ad Matutinam. Uldaricus Abbas in consuetudinibus Cluniacensibus, docet, apud prædictos suos Monachos servatum fuisse antiquum usum Monasteriorum, de quo loquitur Amalarius: In Natali Innocentium, quod alia Ecclesia non cantant *Gloria in excelsis*, nec *Alleluja*, hoc minime curatur à nobis; sed ut ut sit de præfectorum Monachorum Ritu, in præsentiarum hoc certum est, quod juxta Rubricas Missalis Romani, & apud universam Ecclesiam, in Festo SS. Innocentium, quamvis in Missa dicatur *Credo* (ratione Octavæ Nativitatis Domini, & S. Johannis Apostoli) attamen non dicitur *Gloria in excelsis*, nisi venerit in Dominica, aut nisi SS. Innocentes Martyres sint Titulus, seu Patroni Ecclesiæ (non autem præeis alicujus Altaris, etiam majoris) cum enim ibi sint duplex primæ classis, tunc etiam juxta nostrum Gavantum tom. 2. sui Testauri fest. 6. cap. 6. num. 7. & Bauldry part. 4. cap. 2. n. 37. necnon Halden part. 2. tit. 12. n. 28. tunc, inquam, in Officio hujus Festi, sicut dicitur *Te Deum*; ita in Missa dici debet, non tantum *Credo*, sed etiam *Gloria in excelsis*, item Graduale cum *Alleluja* ante & post *ÿ*. omnino Tractu, ac denique *Ita Missa est* in fine Missæ, & tam ad Officium, quam ad Missam adhiberi color rubeus; perinde ac fit in Ecclesia universali, quando hoc Festum venerit in Dominica, quia (ut bene ratiocinatur noster Gavantus) si hæc omnia signa lætitiæ conceduntur ratione Dominice, in qua non est dolendum, debent pariter concedi in Festo Titularis, seu Patroni Ecclesiæ, in quo etiam non est dolen-

dum; & si SS. Johanni Baptista, ac Laurentio conceditur *Credo*, tam quando celebratur eorum Festum in propria Ecclesia, quam quando idem Festum incidit in Dominica, rectè exinde arguitur, æqualia esse quoad prædicta; celebrari aliquod Festum in Dominica, & celebrari in propria Ecclesia; quapropter in utroque casu, æqualiter sunt celebranda. An autem simili modo liceat ordinare Missam hujus Festi, necnon Officium, quando hoc non quidem est Titulare Ecclesiæ, sed in ea asservantur insignes SS. Innocentium Reliquiæ; laudatus Halden, qui proponit cit. loc. hoc dubium, assertivè resolvit non audent; verum subnectit quod sicut teste Gavanto loc. supradict. titulus solius Altaris SS. Innocentium, etiam majoris, non est ratio sufficiens ad difformandum se in modo dicendi Missam, & Officium de hoc Festo, & ad recedendum à Ritu Ecclesiæ universalis; ita etiam particularis Ecclesiæ alicujus dictarum Reliquiarum cultus, etiam si sollempnis, & publicus, sufficere non videtur ad difformandum se in modo celebrandi Missam hujus Festi ab Ecclesia universali. Bauldry tamen part. 4. cap. 2. num. 38. censet, quod si in Ecclesia aliqua fuerit aliquod Corpus eorundem Innocentium, vel insignis Reliquia, possit celebrari Missa, & recitari Officium eorundem, cum canticis, & signis lætitiæ, eodem modo, quo fit, quando tale Festum occurrit in Dominica.

In die autem Octava hujus Festi, ubicunque, aut quocunque die celebretur, in Officio dicitur pariter *Te Deum*, ut suo loco etiam adnotabimus; & in Missa *Gloria in excelsis*, itemque Graduale cum *Alleluja*, & *ÿ*, sequente, necnon in fine Missæ *Ita Missa est*, & adhibetur tam ad Officium, quam ad Missam color rubeus, ut præscribitur in Rubricis. Ratio autem hujus Ritus est, ut notat Gavantus pag. 177. num. 3. & in Præfatione ad Octavarium Romanum, quia dies Octava Beatitudinem Cœlestis Patriæ significat,

à qua omnis abest luctus, ac lacrymæ. Non dicitur tamen *Credo* in die hujus Octavæ, nisi hæc venerit in Dominica.

XX. Gavant. pag. 178. col. 1. n. 11. *Dominica infra Octavam, &c.*) Hæc Dominica appellatur: *Dominica vacat prima post Nativitatem Domini*. In aliquibus Ordinibus Romanis dicitur prima Dominica post Nativitatem. Hæc Dominica à Micrologo *cap. 27.* à Gavanto *cit.* vocatur *Officium Dum medium silentium, &c.* quia hæc est Antiphona à *cap. 18. Sapientie* desumpta, qua incipitur Introitus Missæ hujus diei, & per quam nos docet Ecclesia, quod sicut mediæ noctis tempore Deus Populum suum ab Ægypti captivitate liberaverat; ita etiam mediæ nocte Verbum suum Incarnatum Mundo apparuit, ut à peccati servitute eum liberaret.

Advertere debemus, quod si post Festum S. Thomæ Cantuariensis occurrat Sabbatum, ipsa die Sabbati dicitur Missa de Octava Nativitatis, cujus Introitus incipit: *Puer natus, &c.* cum commemorationibus ibi positis, ut dicitur in Rubrica posita post Festum prædictum S. Thomæ.

XXI. Gavant. pag. 178. col. 1. num. 12. *Octava Nativitatis, & Circumcisionis, &c.*) Ordinarium Nannetenste relatum ab Edmundo Martene in *trakt. de antiq. Eccles. discipl. cap. 13. n. 15.* ait: *Quidam dicunt, quod in die Circumcisionis tria Festa concurrunt, B. M. V. Circumcisionis, & Octava Domini, quia si Christus circumcissus non fuisset, nihilominus fieret Octava. Et alii dicunt, quod duo Festa tantum concurrunt, B. M. V. & Circumcisionis unde in multis Ecclesiis dicitur prima Missa de B. M. V. Vultum tuum, &c. alia verò de Circumcisione: Puer natus est, &c. & Evangelium Luca legitur: Postquam impleti sunt. Hæc præfatum Ordinarium & quidem in plerisque antiquis Missalibus duæ Missæ reperiuntur, ut adnotat idem Martene *cit. loc.* In antiquioribus Sacramentorum libris, alia etiam legitur Missa *ad prohibendum ab Idolis* inscripta, ut in codice Gellonensi, in Rhe-*

mensi, Regio Gallicano, n. 3365. præsertim verò in Sacramentario Gelasiano, & aliis quibusdam, quæ Missa potissimum instituta erat ad reprimendas Paganorum hæc die superstitiones, quas fuscè describit S. Augustinus, seu alius *serm. 129.* in Appendice novæ editionis, quasque etiam refert Martene *loc. supracit.* Postea verò ex duabus Missis tantum facta est sub titulo Circumcisionis: Ordo Missæ in *Circumcisione Domini*, in qua duplex habetur Benedictio, una ante Communionem, altera post.

Quale autem Officium Romæ olim fuerit hac die, utrum de Octava Nativitatis, vel de Circumcisione, vel de Virgine, disticte dictu esse ait Grancolas *Comment. Histor. in Breviarium Romanum lib. 2. cap. 24.* In Sacramentario Gelasiano, sicut etiam in Gregoriano, Missa hujus diei inscribitur: *In Octava Domini, in Octavis Domini.* Durandus verò *lib. 6. cap. 15. n. 13.* ait, quod cum Ecclesia non faciat Festum de Passione Domini, videtur quod in Circumcisione, in qua incipit Passio Domini, tunc etenim primum Sanguinem suum fudit, non sit faciendum festum, sed potius lamentum, sicut & in Passione: adeoque dicitur, quod Festum non sit de Circumcisione, sed de Octava Nativitatis Domini.

In Hispania quartum Concilium Tolosanum habitum Anno 633. præscribit abstinentiam hac die servandam, & cantari vetat *Alleluja* in Officiis Ecclesiæ, sed nequaquam loquitur de Officio Circumcisionis; ita præriter D. Isidorus *lib. 2. de Div. Offic. cap. 40.* ait, Ecclesiam Kalendis Januarii instituisse jejunium propter errorem Ethnicorum, ne verbum quidem facit. E contra verò in Gallia Festum hoc Circumcisionis nomine vocatur, & Concilium Turonense secundum *Can. 17.* habitum Anno 567. præcipit ea die jejunari, sicut alia Ecclesiæ hoc præscribebant ad profanas consuetudines Ethnicorum, quæ Kalendis Januarii vocabantur, expiandas, ut superius

peris inuimus, & Missam Circumcisionis præscribit; ita etiam in Capitularibus Caroli Magni lib. 6. cap. 186. appellatur hæc dies Circumcisio: *In Circumcisione Domini i Kalendas Januarii.* Ordo pariter Cluniacensis de Circumcisione tantum loquitur. In antiquis Martyrologiis Galliarum appellatur Circumcisio Iesu Christi secundum carnem, & quidem, ut bene ponderat Grancolas *loc. cit.* Octava Natalis celebrari non potest absque celeberrate Festi Circumcisionis, quoniam octava die Iesus Christus circumcisus fuit. Et quavis in supracit. Sacramentariis, Gelasiano, & Gregoriano, intuletur Missa hæc diei in *Octava Domini*, ut supra etiam inuimus, nihilominus in Præfationibus utriusque Sacramentarii mentio fit non solum Octave Natiuitatis, sed etiam Circumcisionis, & Perperii B. M. V. *cujus hodie Circumcisionis dies, & Natiuitatis octavam celebrantes, tua Domine mirabilia veneramus, quia qua peperit, & Mater, & Virgo est;* hæc habentur in Præfatione codicis Gregoriani, similiter etiam recentior in codice Gelasiano; in Missali vero Gothico, Missa hujus diei, quæ unica est, inscribitur: *Ordo Missæ in Circumcisione Domini N. 7.* sed in præsentis Missali Romano recognito omnia prædicta tria Festa in unum conflata videntur in Ordine Missæ; nam Oratio est de *S. Mariæ*; Evangelium vero de *Circumcisione*, reliqua de *Octava Natiuitatis*, & Missa inscribitur: *in Circumcisione Domini, & Octava Natiuitatis.* Si hoc Festum Circumcisionis incidat in Dominicam, Anno illo Dominica vacat, idest nihil eo Anno, die illo fit de Dominica, nec in Missa, nec in Officio; reliqua seruentur, prout disponunt Rubricæ Missalis in tali die. prædicta inuicem sufficiat pro sacra eruditione hujus Festiuitatis, & qui plura scire desiderat, citare poterit citatos Auctores, nimirum Martene, Grancolas, nec non Baillet, & Thomassinum lib. 2. cap. 8.

XXII. Gavant pag. 178. col. 1. num. 14.
Vigilia Epiphaniæ, & c.) Nonnulla spectantia

ad sacram eruditionem hujus Vigiliæ tradit Grancolas *Comment. Hist. in Breviarium Romanum cap. 29.* Quoad praxim seruandam in Ritibus hujus Vigiliæ multa etiam congerit noster Gavantus *tom. 2. sect. 6. cap. 6. n. 1.* unde nihil aliud superest observandum hoc loco, nisi hanc Vigiliam ita esse privilegiatam, ut si in illa occurrat alicubi Festum etiam primæ classis, de ea debeat fieri commemoratio ad Laudes in Missa, cum ultimo de eadem Vigilia Evangelio. Ita Halden *part. 2. tit. 1. §. Hæc est Vigilia*, & Guyetus *lib. 4. cap. 6. quest. 5.* ubi addit, hanc Vigiliam ita esse privilegiatam, ut æquiparetur Dominicis, & ideo in Festo primæ classis in eam occurrente, faciendam esse de ea commemorationem, quæ in aliis Vigiliis omittitur in prædicto casu, ut alibi diximus. An verò in hoc casu cantandæ sint duæ Missæ in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, si vera esset ratio Francolini apud Gavantum *1. part. tit. 7. de Commemorat. n. 2.* duas Missas nunquam esse cantandas post unam Horam; non debere cantari nisi unica Missa, quia utraque harum Missarum in prædicto casu cantanda esset post Tertiam; sed cum ratio illa parum valeat apud Guyetum *cit. lib. 4. cap. 2. quest. 5.* hinc existimat Rubricæ de Vigiliis futurum conformius, si duæ Missæ Conventuales in dicto casu cantentur in prædictis Ecclesiis, nimirum una de Festo primæ classis, altera de Vigilia Epiphaniæ; neque obstat, ait ipse, quod in hac Vigilia non sit jejunium; Vigilia enim Ascensionis perinde sine jejunio est, & tamen duas, imò aliquando tres in ea dicendas esse Missas Conventuales declarat propria Rubrica. Ulterius idem Auctor *lib. 4. cap. 5. quest. 5.* subnectit, quod si vera Dominica est Vigilia ista Epiphaniæ, ut infra ipse probat, talem Vigiliam reputari tanquam diem Dominicam, tunc dicendam esse nihilominus ejus Missam adstruit, & quidem post Primam, si incommodum videtur, duas Missas nulla mediante hora cantare. Si hæc Vigilia incidat infra ali-

quam Octavam concessam aliquibus ex speciali privilegio, quia de jure communi hoc accidere non potest, cum novo jure Urbani VIII. interdicta sint omnes Octavae à die 17. Decembris usque ad Epiphaniam; si, inquam, incidat infra aliquam Octavam, tunc quidem non dux Missae, sed unica Conventualis, & hæc de Vigilia dicenda erit, cum commemoratione illius Octavae, & Credo etiam extra Dominicam, si talis Octava illud habeat, non enim hæc est Vigilia simplex, seu ferialis, ut sunt aliae Vigiliae communes, sed festiva, & Dominicalis, adeoque capax Symboli, aliunde debiti; Missæ pariter privatae deberent dici de Vigilia in prædicto casu cum commemorat. Octavae; caterum in hac Vigilia prohibentur Missæ Votivæ, & Defunctorum, ut liquet ex Decreto edito die 27. Aprilis 1697. & dato in nostro Indice sub num. 514. & alio emanato die 16. Junii 1708. dato in nostro Indice sub n. 607. & denique ex alio edito die 10. Decembris 1718. dato in nostro Indice sub n. 635.

XXIII. Gavant. pag. 178. col. 2. num. 15. *Epiphania, seu Theophania, &c.*) Jam superius diximus, Festum hoc primitus, in Oriente præsertim, fuisse unitum cum Festo Nativitatis Jesu Christi, & deinde sejunctum ad imitationem Ecclesiæ Occidentalis. Hoc Festum appellatur Epiphania, nimirum manifestatio, seu apparitio, sive quia hoc die celebratur etiam Christi Baptismus, & divina manifestatio suæ Gloriæ, illis verbis sui Aeterni Patris facta: *Hic est Filius meus dilectus, &c.* sive quia in hac die adoratus fuit à Magis, & Gentibus manifestatus est. Appellatur etiam hoc Festum Theophania ab aliquibus, quæ vox Dei præsentiam significat, propterea quod Pater Divinus præsentiam suam in Filii Baptismo manifestaverat. Tria objecta in hoc Festum coalescere, nimirum Christi Baptismum, miraculum in Nuptiis ab eo factum, quo aqua in vinum conversa est, & adoratio Magorum; unde S. Maxi-

mus Taurinensis *humilia* 6. de Epiphania agit de tribus hæc Festis in unum confisus, sed nequaquam dici potest, quodnam eorum à 6. Januarii diem incidit. S. Hieronymus *Hispalensis Offic. lib. 10. cap. 6.* id ipsum advertit, dicendo: *Tribus causis hæc dies Epiphania dicitur, quia Christus in Baptismo... & quod ex die fidei ortu Magis est productus, sive quod primo signo per aquam vinum factam...* Hæc omnia patent etiam ex Hymno Prudentii, quem ad Divina Officia adhibet Ecclesiæ, & ex S. Paulino *carm. 9.* de S. Felice. Quidam autem opinati sunt, ab Ecclesiâ triplicem hanc Gloriam manifestationis Jesu Christi fuisse conjunctam, & die 6. Januarii celebratam, ut oblivione deleter triplicem Imperatoris Augusti triumphum, quem Romæ 6. Januarii Ethnicis celebrabant; posteaquam per hunc Imperatorem Pax toto Orbe Terrarum conciliata est, clausumque Jani Templum. Quapropter, ut Populus à prophana illa celebritate revocaretur, triplicem commemoratum Christi triumphum, aut manifestationem, Ecclesiâ in unum idemque Festum confisus, & eidem diei 6. Januarii affixisse nonnulli arbitrati sunt, ut refert *Orsius lib. 6. cap. 18.* Festum hoc est antiquissimum, tum in Oriente, tum in Occidente, & est unum ex illis, quæ ab Ecclesiâ Latine vocantur *Sacratissima Sacrosancta* in Cantore Missæ, propterea quod circa ea totus Divini Officii Ordo versatur. Ritus, qui spectant ad recitationem Officii hujus diei, examinabimus in *tom. 2. nostr. observ.* ubi agemus cum Gavanto de eadem sollempnitate. Ea vero quæ spectant ad sacram eruditionem Missæ hujus diei, & alias ceremonias, quæ antiquitus in hac die exercebantur in Ecclesiâ Orientali, necnon in Ambrosiana, & aliis Occidentalibus, fuisse describuntur à Græcolas *loc. cit. cap. 30.* necnon ab Edmundo Martene *cap. 14.* sicut etiam à Thomassino *de dierum Festorum celebritate lib. 2. cap. 6.*

Infra Octavam hujus Festivitatæ non possunt

sunt dici Missa Votivæ privatae, neque Defunctorum, ut patet ex suprâ allegato Decreto dato in nostro Indice sub n. 217. edito die 28. Augusti 1627. unde infra Octavam etiam præsentate corpore, ut benè advertit Halden *cit. loc.* dictæ Missa privata Defunctorum celebrari non possunt. Quod si ex gravi causa diebus infra hanc Octavam dicatur Missa Votiva sollemnis, eaque habeat Præfationem propriam, debet hæc in ea dici, ut supra adnotavimus in Missis Votivis sollemnibus, quæ celebrari possunt infra Octavam Nativitatis. Si autem prædicta Missa Votiva sollemnis non habeat Præfationem propriam, tunc dicenda est *Præfatio Epiphaniæ*, ut & hujus *Communicantes*, sive habeat, sive non habeat Præfationem propriam. Si autem Votiva illa sollemnis sit Missa de Requiem, quæ præsertim coram corpore dici potest, tunc *Præfatio*, & *Communicantes* erit commune, nam in Missis quibuscunque Defunctorum hæc nunquam variantur, quocunque tempore legantur.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Tit. IV. De Dominicis post Epiphaniam, usque ad Septuagesimam.

I. Gavanti. pag. 178. col. 1. n. 1. *Cur sex tantum Dominicae intercurrant, &c.* Dominicae post Epiphaniam, usque ad Septuagesimam possunt esse, vel ad summum sex, vel ad minimum una; quod enim propior Epiphaniæ, vel ab ea remotior est Septuagesima (quæ quidem major, aut minor distantia à Paschatis mobili Festo dependet) eò pauciores, vel plures, sunt Dominicae infra hoc tempus; & hinc positum est in Breviario Romano Officium sex Dominicarum post Epiphaniam, & in Missali describuntur sex Missæ dicendæ in sex Dominicis, quæ ad summum occurrere possunt post Epiphaniam. Quod si alicui, vel aliquibus illarum post Epiphaniam celebrandis locis ordinarius non sit tunc vel celebrantur Sabbato Septuagesimam præcedente, vel transferuntur post

Infra Octavam Epiphaniæ dicitur eadem Missa, quæ in Festo, & post Orationem dici dicuntur Orationes: *Deus, qui salutis aeternæ, &c. & Ecclesia*, vel *pro Papa*, nisi occurrat Festum simplex; tunc enim tertia est: *Deus, qui salutis, &c.*

De diebus infra Octavam Epiphaniæ occurrentibus, agit etiam Grancolas *loc. cit. cap. 31.* ubi varia congerit, quæ spectant ad sacram eruditionem, præsertim Officii, Antiphonarum, Lectionum, &c. quæ olim dicebantur, & hodie adhuc dicuntur in prædictis diebus, & in Octava ejusdem Festi Epiphaniæ.

De Festis autem duplicibus, & aliis, quid agendum sit infra dictam Octavam Epiphaniæ, pendet, ut ait Gavanti *num. 18.* à Rubrica Breviarii, ubi cum ipso nos quoque de prædictis Festis, & aliis sermonem habebimus.

Dominicam 23. post Pentecosten, ut patet ex Rubrica Missalis, quæ habetur post Missam, quæ dicitur in Octava Epiphaniæ.

Ab Octava Epiphaniæ usque ad Purificationem, nisi fuerit duplex, post Orationem diei, in Missa dicuntur istæ Orationes: *Deus, qui salutis aeternæ, &c.* nisi ratione *Menstris*, aut *Feriae II.* dicendum sit *Fidelium, &c.* (tunc enim hoc dicitur secundo, seu penultimo loco, tertio autem *Deus, qui salutis, &c.*) tertia *Ecclesie tuae, &c.* vel *Deus omnium Fidelium, &c.* pro Papa: post Purificationem vero Oratio secunda est *A cunctis*, tertia ad libitum; nisi rursum ratione *menstris*, aut *Feriae 2.* dicenda sit loco secundo Oratio *Fidelium*, & tertio *A cunctis*. Denique eadem secunda Oratio *A cunctis*, & tertia ad libitum, in Missa dicitur